

ARIJ HOORNWEGH

meestertimmerman van de VOC

Door C. Hoorweg-Klein

In het jaar dat de VOC een eeuw bestond, werd *Arij Hoornwegh* geboren. Hij was een telg uit het geslacht *Hoorewech* dat zijn oorsprong vond in de gemeente Overschie. Daar woonde vanaf circa 1550 *Jannetje Cornelisdr.* op de boerderij Hoorewech. Deze boerderij lag aan de zuidzijde van de Hoorewech of Horenweg, op de hoek van de Havendijk, dus nog juist binnen de polder Blijdorp. De naam wordt in oude stukken zeer verschillend gespeld: Ho(o)reweg(h), Hoorwegt, Horenwech en Hoornwech. Heden ten dage kennen we de varianten Hoornweg, Hoorweg, Horeweg en Hoornweg van Rij.

Arij Hoornwegh leefde van 1702 tot 1793. Hij woonde een groot deel van zijn leven in Delfshaven en was meestertimmerman op de werf van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. In boeken over de VOC kom je zijn naam tegen en er is zelfs een schip geweest met de naam Hoornweg (2). De werf in Delfshaven behoorde bij de Delftse kamer van de VOC. Het bestuur van deze kamer zetelde in Delft. Af en toe lieten de bewindhebbers zich in het compagniejacht naar Delfshaven vervoeren om daar het in aanbouw zijnde schip, of de boeken in het magazijn te inspecteren. Volgens de overlevering maakten ze er een vrolijke boel van. Er is een document bewaard gebleven (3) waaruit blijkt dat er vier blikken en twee manden proviand, boter voor het ontbijt en niet minder dan 37 flessen wijn meegingen. Maar wie weet was dat de voorraad voor een meerdaagse reis. Er is natuurlijk ook niet gezegd dat de bewindhebbers die wijn allemaal zelf opdronken. Misschien waren het wel relatiegeschenken en wellicht kreeg *Arij* ook een flesje. *Arij* zelf maakte ook wel eens een dienstreis, zoals blijkt uit zijn reisdeclaraties die voor de notaris werden opgetekend: 'Betaald aan Arij Hoornweg voor drie reizen naar Delft, de somma van zes Guldens' en 'Reijs en teerkosten op de reijs na en van Amsterdam bij de Rendant Arij Hoornweg. Betaald de somma van twaalf Guldens en zestien Stuijvers' (4).

Het laat zich raden hoe *Arij* in het vak van timmerman terecht is gekomen. Er waren meer sloopstimmerlieden in de familie. Zijn oudoom *Frederik*, de broer van zijn grootvader *Jacob*, en diens zoon *Pieter* staan ook te boek als sloopstimmerman (5). Mogelijk is *Arij* bij hen in de leer gegaan om aldus bij te dragen aan een familietraditie en om te kunnen ontsnappen aan de beperkingen van zijn geboorteplaats Bleiswijk. Uiteindelijk is hij de bekendste sloopstimmerman in de familie geworden. Het feit dat er een schip 'Hoornweg' is, mogelijk vernoemd naar hem, spreekt tot de verbeelding. Vanaf 1722 werkte *Arij* op de compagnieswerf van de VOC in Delfshaven. In 1733 werd hij voorman, in 1744 meestertimmerman en in 1751 waarnemend equipagemeester. Aan het hoofd van de VOC-werf stond de meestertimmerman. Onder zijn leiding werden de materialen gekocht en de schepen gebouwd. Het uitrusten van schepen met touwwerk, zeilen, wapens, gereedschappen, inventarisgoederen en zelfs levensmiddelen behoorde tot 1708 eveneens tot de taken van de meestertimmerman. Na 1708 was dit de taak van zijn equipagemeester. In 1751 combineerde *Arij* beide verantwoordelijkheden. Het loon voor een meestertimmerman bedroeg aan het eind van de 17^e eeuw 780 gulden per jaar. In 1723 werd dit verhoogd tot 960 gulden. De meestertimmerman bezat een ambtswoning in het zeemagazijn. In tegenstelling tot hetgeen gebruikelijk was bij de Delftse VOC-beambten, die hun post door vererving kregen, werd de meestertimmerman te Delfshaven aangesteld op grond van diens vakmanschap (2).

Onder *Arij's* leiding werd in 1787 het VOC-fregat 'de Hoornweg' gebouwd, een schip dat dienst heeft gedaan in de vaart op Batavia. Dat het schip naar de meestertimmerman is genoemd, lijkt – gezien de lange staat van dienst van *Arij* – waarschijnlijk, maar het is nergens schriftelijk vastgelegd. De Oost-Indiëvaarder kwam in 1789 in de vaart en had een laadvermogen van 800 ton. Door omstandigheden maakte het schip onder de naam Hoornweg slechts één reis naar Indië. Met een bemanning van 257 koppen vertrok het op 1 december 1789 onder bevel van schipper *Simon Vaartjes* om op 26 juli 1790 in Batavia te arriveren. Twee jaar nadien was het schip terug in Hellevoetsluis. OP de sloopmonsterrol van die ene reis naar Indië staat achter menige naam te lezen: 'overleden zonder testament of goederen', soms gevolgd door 'te kwaad ...' en dan een bedrag van twee- à

driehonderd gulden. Dat zal de schuld van de VOC aan de nabestaanden zijn geweest. Bedragen van dezelfde grootte werden aan anderen als gage uitgekeerd.

Na de ene reis naar Indië heeft de Hoornweg in dienst van de VOC geen reizen meer gemaakt. Bij de liquidatie van de VOC werd het verkocht aan de bekende Rotterdamse koopman *Anthony van Hoboken*. In het scheepstransportboek (6) wordt het schip als volgt beschreven: 'Het schip Hoornweg lang over steven 140 voet, wijd bij de voorste balk van 't groot luik binnen de huid 39 voet, hol in 't ruim van de bovenkant der kiel tot op de balk aan boord 17 voet 3 duim, hoog tusschendecks van dek 6 voet 8½ duim, halvdek 5½ duim, de campanje aan de voorkant aan boord 5 voet 5 duim, in het midden 6 voet 3 duim, de bak 6 voet 5 duim, Amsterdammermaat, met all'deszels ankers, touwen, zeilen en verder toebehoren, volgens inventaris daar van zijnde, vrij en onbelast'. Het werd op 16 sept. 1802 voor bijna 20.000 gulden aan *Van Hoboken* (7, 8) verkocht.

Het schip werd diverse malen verbouwd en voer onder de naam 'Maas- en Rottestroom' en, in de Franse tijd, 'la Meuse' (9). In de jaren 1815-17 voer het schip zijn laatste reis. Op de thuisreis, in de buurt van Kaap de Goede Hoop, liep het ernstige averij op in een storm en kwam voor reparatie in Kaapstad aan op 5 augustus 1816. Na de reparatie kon het de thuisreis voortzetten. Het arriveerde in Rotterdam op 15 mei 1817. Nadien lag het gehavende schip jarenlang aan de wal tot *Anthony van Hoboken* het via een veiling verkocht. In 1832 werd het schip gesloopt: een roemloze einde.

De Franse historicus Braudel noemde de VOC-organisatie 'gecompliceerd en bizar'. Toch mag daaruit volgens de VOC-specialist Femme Gastra niet de conclusie worden getrokken dat de VOC onvoldoende slagvaardig was (10). Wanneer het echt spannend werd, drukten de Amsterdammers volgens hem toch hun zin door. Erkend moet worden dat het doorvoeren van een verandering soms erg veel moeite kostte. Daarvan zijn aardige voorbeelden te geven. In één van die kwesties speelde *Arij Hoornwegh* een rol.

Na eindeloos gedelibereer over de wenselijkheid van het bekoperen van schepen besloot de compagnie tot een proef. Het bekoperen van schepen werd als de oplossing gezien voor een probleem waarmee de houten schepen te maken kregen: aangroei en aantasting van de romp. Het deel van de scheepsromp dat zich onder water bevond, werd in gematigde en tropische zones aangevreten door de beruchte scheepsworm (teredo navalis). Daarnaast vormde aangroei van schelpen, mosselen en wieren een bedreiging voor de snelheid van de boten. Bekoperen hield in dat een koperhuid op de scheepsromp werd aangebracht, bestaand uit honderden koperen platen, met koperen spijkers bevestigd op de scheepshuid. De proef zou worden uitgevoerd door de kamers van Zeeland, Delft en Hoorn. Daar zou men schepen voor de vaart op China gaan bekoperen en de kosten ervan zouden nauwkeurig moeten worden bijgehouden. Vanuit Delft werd hiertegen bezwaar aangetekend. De werf van Delfshaven beschikte niet over de nodige faciliteiten. Er is een brief bewaard gebleven van de scheepstimmermansbaas A. Hoornwegh, gericht aan de Heren Zeventien, waaruit door Ingrid Dillo (11) de volgende passages werden gelicht:

'... reeds 67 jaaren d'eer gehad heb op Compagnies werf gediend te hebben, waarvan 10 jaar als knegt, 12 jaar als javaan [voorman] en nu reeds 45 jaar als baas...'

en:

'...nu in mijn ouden dag van 87 jaaren nog grote veranderingen zien moet...'

De kamers Zeeland en Hoorn zonden in december 1791 een bekoperd schip naar de Oost. Of er in Delfshaven nog een schip bekoperd is, vermeldt Dillo niet.

Arij Hoornwegh had niet alleen op de werf een belangrijke functie. Hij heeft ook in het sociale leven van Delfshaven een invloedrijke rol gespeeld. In diverse notariële aktes wordt hij genoemd als voogd. Zo wordt op 22 september 1751 *Arij Hoornwegh*, 'baas timmerman van de Oost Indische Compagnie, wegens de kamer Delft alhier te Delfshaven' gevolmachtigd door *Willem Walraven* te Schiedam, 'staande op zijn vertrek na zee', gehuwd met *Cornelia van Distelhuijsen* die een dochter was van *Claas van Distelhuijsen*, in 1743 voor de kamer van Amsterdam als oppertimmerman uitgevaren naar Oost-Indië en aldaar overleden (12). En in 1758 treedt hij op als voogd van juffr. *Clasina Boxloren*, weduwe van *Daniël van den Tempel*, in leven 'hoogboordsman' van de Oostindische Compagnie (13).

Als deken van de zogenaamde burgerbus (een zieken- en begrafenisfonds) leverde hij op 8 maart 1780 aan de Delftse burgemeesters en regeerders volgend commentaar (14):

'(...) hier nevens het rekest van Anthoni Ruwel en van sijn hooftliden van de Roomsche bussen. Dat wij hebben ingesien en hebben gesien het versoek om al de knegts in de branderije sonder onderscheijt van religie of van out of jong om in de Roomsche bus te mogen hebben.

Soo merken wij daarvoor eerst aan dat een vrijgesel die hier komt werken van buiten en in een slaaphuys is: het sij dat ze in een branderij werken of bij basen timmerman, metselaar of schilders komen werken niet wel kunnen genootsaak worden om in een bus te komen. Na mij gedagten als het niet vrijwillig geschiet op de eerste aanmanig. Als sij niet wille dan gaan sij maar heen. En laten de basen in verlegentheijt. De tweede aanmerking is dat versogt word de gereformeerde en luijterse in de roomse bus te komen die wijnig sijn. Nu is ons versoeck dat die lieden vrijheijt mogen hebben om in de burgerbus of in de roomse bus te gaan. Verder heb ik niet meer aan te merken'.

De magistraat heeft hem blijkbaar om commentaar gevraagd naar aanleiding van een verzoek uit rooms-katholieke kring om ook knechten die niet rooms-katholiek zijn tot hun fonds te laten toetreden. *Arij* blijkt daarvan niet zo'n voorstander. Hij wil de knechten zelf de keus laten.

In 1761 werd *Arij Hoornwegh* vermeld als kerkmeester van Delfshaven en in 1767, 1778 en 1779 als schepen van Schoonderloo. In 1761 werd de Delfshavense kerk ingrijpend verbouwd. De kosten bedroegen 11.830 gulden 9 stuivers en 8 penningen. Op de achtermuur van het koor is nog altijd de steen te zien met de tekst die naar deze vernieuwing verwijst en waarin het jaartal is verwerkt.

In 1790 schonk *Arij Hoornweg* de kerk een zilveren avondmaalschaal. Hierop is als randschrift aangebracht: 'deze is aan de kerk te Delfshaven door den kerkmeester *Arij Hoornwegh* present gedaan in het acht en tachtigste jaar zijnes ouderdoms, 1790' (15).

Dat *Arij* vermogend was, blijkt ook uit de testamenten die hij liet opmaken. Op 11 januari 1768 testeerde hij te Delfshaven. Hij was toen al weduenaar van *Neeltje van der Wagen*, met wie hij op 25 augustus 1726 te Delfshaven was getrouwd, maar bij wie hij geen kinderen naliet. In een eerder testament van 3 juli 1764 had hij aan zijn broers *Gerrit* en *Pieter* ieder duizend gulden geschonken, aan de twee kinderen van zijn overleden zuster *Neeltje*, gehuwd geweest met *Adriaan Muyden*, genaamd *Barbara* en *Hugo Muyden*, ieder duizend gulden, aan zijn zwager *Huyg van der Wagen* duizend gulden en aan de 'Publique Kerk' te Delfshaven duizend gulden.

Hij legateerde nu opnieuw:

- aan *Gerrit* en *Pieter* een onderhandse obligatie van 2000 gulden ten laste van de erfgenaam van zijn neef *Jacob Hoornweg* te Nootdorp, gedateerd op 9 april 1765 alsmede zijn kleding, goud en zilver;
- aan *Hugo Muyden* 500 gulden;
- aan de zoon van zijn overleden zwager *Dirk van der Wagen*, genaamd *Wiggert*, 800 gulden;
- aan de kerk van Delfshaven 1000 gulden.

Ook de vermoedelijke schoonzoons van *Dirk van der Wagen*, *Dirk van Bergen* en *Arij Kant*, krijgen geld (16).

Later schijnt er nog een testament gemaakt te zijn, want op 18 februari 1794 verkochten *Hendrick van Anckeren* en diens vrouw *Jannetje Veenhuizen*, die op 13 januari 1778 tot testamentair erfgenaam was benoemd van *Arij Hoornwegh*, de opstal van een tuin met tuinhuis, beplanting en bepoting, vanouds genaamd 'den Agsten Ouden Boomgaert', waarvan de grond de stad Delft toebehoorde, voor 520 gulden (17).

Hierna volgt een korte fragmentgenealogie waaruit de plaats van *Arij* blijkt in de genealogie Hoornweg:

I. *Chiel Jacobsz. Hoornwegh* [zoon van *Jacob Pietersz. Hoornwegh* en *Neeltie Gerritsdr. Leeflang*], ged. Hillegersberg 20-3-1672, begr. Bleiswijk 9-12-1731, tr. Bleiswijk 9-1-1695 *Neeltie Ariëns Bovenwater*, ged. Zoetermeer 29-6-1670, begr. Bleiswijk 13-2-1758, dr. Van *Arij Heijndrix Bovenwater* en *Sara Cornelisdr.*

Uit dit huwelijk:

1. *Gerrit Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 27-11-1695.
2. *Sara Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 8-4-1697, begr. Overschie 23-4-1754, tr. ald. 13-6-1734 *Claas Veenhuijsen*, j.m. van Wester- en Heiligerlee (Gr.).
3. *Gerrit*, volgt II.
4. *Marij Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 13-2-1701.

5. *Arij Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 22-10-1702, voorman (1733), meestertimmerman (1744), waarnemend equipagemeester (1751) op de VOC-scheepswerf te Delfshaven, kerkmeester ald. (1761), schepen Schoonderloo (1767, 1778-79), deken van de Burgerbus (1780), begr. Delfshaven 2-4-1793, tr. ald. 25-8-1726 *Neeltje van der Wage(n)*, begr. Delfshaven 24-1-1764
6. *Pieter Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 6-12-1705, timmerman te Pijnacker, begr. ald. 27-9-1782, tr. Bleiswijk 1-11-1730 *Anna Pieters Schaap*, ged. Nieuwerkerk aan de IJssel 5-1-1707, begr. Bleiswijk 5-2-1763, dr. van *Pieter Pieters Schaap* en *Tijgje Willems van Leeuwen*.
7. *Dirk Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 14-10-1708, begr. ald. 18-7-1791, tr. ald. 20-9-1739 *Neeltje Geneugelijk*, j.d. van Hillegersberg.
8. *Neeltje Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 14-12-1710, overleden vóór 1744, tr. Bleiswijk 10-5-1736 *Adriaan Muijden*, j.m. van Zegwaard.

II. *Gerrit Hoornwegh*, ged. Bleiswijk 15-3-1699, timmerman, diaken Hillegondakerk te Hillegersberg (1760-61), begr. Hillegersberg 18-1-1781, tr.(1) Bleiswijk 10-4-1730 *Sara Bovenwater*, ged. Pijnacker 25-6-1702, begr. Hillegersberg 4-5-1731, dr. van *Hendrick Arentsz. Bovenwater* en *Annetje Ariëns Molenaar*; tr.(2) Hillegersberg 2-3-1732 *Marija Geneugelijk*.

Uit het eerste huwelijk:

1. *Jacob Hoornwegh*, ged. Hillegersberg 18-3-1731, meestertimmerman en Heilige Geest-meester Nootdorp, begr. ald. 19-9-1767.

Uit het tweede huwelijk:

2. *Michiel Hoornwegh*, ged. Hillegersberg 1-2-1733, begr. ald. 7-5-1733.
3. *Arie Hoornwegh*, ged. Hillegersberg 5-6-1735, overl. Delfshaven 5-7-1819.
4. *Leendert Hoornwegh*, ged. Hillegersberg 17-11-1737, scheepstimmerman te Delfshaven, begr. ald. 29-12-1808.
5. *Michiel Hoornwegh*, ged. Hillegersberg 30-8-1739, begr. ald. 16-8-1798.

Noten

1. J.J. Poortman, Enkele gegevens betreffende het geslacht Hoor(n)weg afkomstig uit Overschie, in: De Liebaert, maart 1938, pag. 161 e.v.
2. H.L. Houtzager e.a., Delft en de Oost-Indische Compagnie, uitg. Rodopi, Amsterdam 1987. Serie Uitgave van het genootschap Delfia Batavorum.
3. Gemeentearchief Rotterdam (GAR), ona 3893, fol. 334.
4. GAR, ona 3893, fol. 340.
5. B.J. Hoornweg; Notities betreffende het geslacht Hoor(n)weg(h) uit Overschie (december 1992).
6. GAR: Scheepstransportboek 935 (16 september 1802).
7. Bram Oosterwijk, Anthony van Hoboken (1756-1850) Koning van de Koopvaart.
8. A. Hoyncck van Papendrecht, Gedenkboek A. van Hoboken en co, 1774-1924, Rotterdam 1924.
9. Rotterdams Jaarboekje 1952.
10. Femme Gaastra, Bewind en beleid bij de V.O.C. 1672-1702, De Walburg Pers. Het citaat van Braudel is uit dit boek overgenomen en vertaald.
11. Ingrid G. Dillo, De nadagen van de V.O.C. 1783-'95, Amsterdam 1992.
12. GAR, ona 3892, fol. 1056.
13. GAR, ona 3895, fol. 482.
14. Gemeentearchief Delft: 1^e afd. 45, 4^e deel fol. 85. Wapenzegels: in zilveren horizon een driemaster van natuurlijke kleur (bruin) op een golvend water van natuurlijke kleur (blauw).
15. Kleijn, F.J.; Beschrijving en geschiedenis van Delfshaven, uitg. 1873.
16. Protocol van notaris Adriaan Hoogop te Delft, acte nr. 1947, GAR ona 3900 fol. 806-808.
17. GAR: ona 3914 fol.346, acte 836.

Artikel uit Gens Nostra 56 (2002), blz. 533-538